

CENG 306 Biçimsel Diller ve Otomatlar

Formal Languages and Automata

TURING MACHINE

(I)

Hazırlayan: M.Ali Akçayol - Gazi Üniversitesi
Bilgisayar Mühendisliği Bölümü

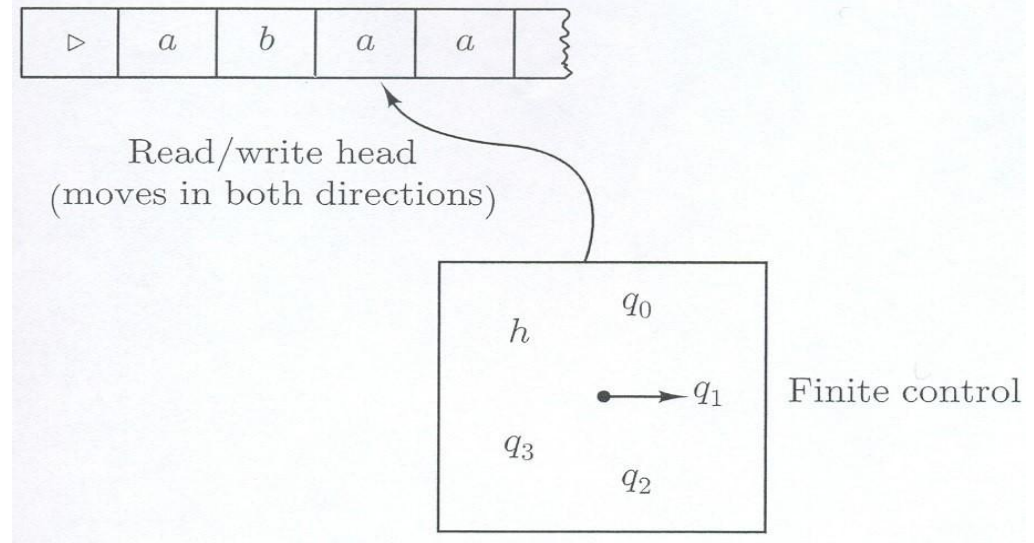
Konular

- Turing Machine
- Computing with Turing Machines
- Recursive and Recursively Enumerable Languages
- Extensions of the Turing Machines

Turing Machines

- Pushdown automata ve finite automata genel bilgisayar modelleridir.
- Ancak PDA ve FA, $L = \{a^n b^n c^n : n \geq 0\}$ gibi basit bir dili tanıma kapasitesine sahip değildirler.
- Turing makinesi buna benzer ve daha karmaşık dilleri tanıyabilir.
- Turing makinesi, Alan Turing tarafından 1936 yılında ortaya atılmıştır.
- Turing makinesi
  - bir sonlu kontrol birimi (finite control unit),
  - bir şerit (tape) ve
  - tape üzerinde okuma/yazma için kullanılan bir kafa (R/W head) oluşmaktadır.

Turing Machines

- Temel olarak bir Turing makinesi bir tape ve bir finite state control'dan oluşur.
- Finite state control ve tape arasında iletişim bir **okuma/yazma** kafası tarafından sağlanır.
- Control unit bulunulan durum ve okunan sembole bağlı olarak **her adımda iki farklı işlemi** gerçekleştirir;
  1. Control unit yeni bir duruma geçer (veya aynı durumda kalır).
  2. a. Tape üzerinde okunan alana yeni bir sembol yazar veya
b. Okuma/yazma kafasını bir sağa veya sola hareket ettirir.

Turing Machines

Özellikler:

- Tape Ünitesinin sol kısmı sonludur. Sağ kısmı ise sonsuz uzunlukta olabilir.
  - Tape ünitesinin en solunda iken okuma/yazma kafasının sola hareketini önlemek için en sol kısımda $\triangleright$ işaretçisi bulunmaktadır.
  - Okuma/yazma kafası $\triangleright$ işaretini okuduğunda otomatik olarak hemen bir sağa geçer.
  - Kafanın sola ve sağa hareketini (farklı eylemler) sağlamak için $\rightarrow$ ve $\leftarrow$ sembolleri kullanılır.
- $\rightarrow$ ve $\leftarrow$ sembolleri alfabeye ait değildir.
- Tape üzerindeki **input string** $\triangleright$ işaretinden hemen sonra başlar ve string'ten sonraki kısmın tamamı başlangıçta boştur ve $\sqcup$ sembolü ile gösterilir.

Turing Machines

Tanım:

Bir Turing Makinesi $M = (K, \Sigma, \delta, s, H)$ şeklinde bir quintuple ile gösterilir.

K Sonlu durumlar kümesi

Σ Alfabe, boşluksembolü $\sqcup$ ve en soldaki sonlandırma sembolü $\triangleright$ elemanıdır, ancak sola $\leftarrow$ ve sağa $\rightarrow$ gidiş sembolleri elemanı değildir.

s Başlangıç durumu

$H \subseteq K$ halting states (bitiş durumları)

δ geçiş fonksiyonu, $(K - H) \times \Sigma$ dan $K \times (\Sigma \cup \{\rightarrow, \leftarrow\})$ kümesinedir.

a) tüm $q \in K - H$ için, eğer $\delta(q, \triangleright) = (p, b)$ ise $b = \rightarrow$ olur

b) tüm $q \in K - H$ ve $a \in \Sigma$ için, eğer $\delta(q, a) = (p, b)$ ise $b \neq \triangleright$ olur

a. Okuma kafası sol baştaki sembolü ($\triangleright$) okursa otomatik olarak bir sağa geçer.

b. Okuma kafası alfabedeki bir sembolü okuduğunda yeni geçeceği durumda $\triangleright$ sembolünün üzerinde duramaz ve üzerine birşey yazamaz.

Turing Makinesinde halting state'ler için δ geçiş fonksiyonu tanımlanmaz ve halting state'lerden birisine geçer geçmez makinenin çalışması sonlanır.

Turing Machines

Örnek: Bir Turing Makinesi $M = (K, \Sigma, \delta, s, H)$

şeklinde tanımlanmıştır.

$K = \{q_0, q_1, h\}$, $\Sigma = \{a, \triangleright, \sqcup\}$ ve $s = q_0$ olsun.

Geçiş fonksiyonu δ yandaki tabloda verildiği gibidir.

$q,$	σ	$\delta(q, \sigma)$
q_0	a	$(q_1, \sqcup)$
q_0	$\sqcup$	$(h, \sqcup)$
q_0	$\triangleright$	$(q_0, \rightarrow)$
q_1	a	(q_0, a)
q_1	$\sqcup$	$(q_0, \rightarrow)$
q_1	$\triangleright$	$(q_1, \rightarrow)$

- M makinesi başlangıç durumu q_0 dan çalışmaya başlar ve sağa doğru tüm a sembollerini $\sqcup$ ile değiştirir.
- ilk $\sqcup$ sembolünü bulduğunda halt durumuna geçerek çalışmasını sonlandırır.
- M makinesi q_0 ve q_1 durumları arasında sürekli gidip gelir.
- Burada $\delta(q_1, a)$ durumunda hiçbir zaman olamaz. Ancak $\delta, (K - H) \times \Sigma$ üzerinde bir **fonksiyon** olduğu için tanımlanmalıdır.